

הרב יוסף צבי דושינסקי זצ"ל והמדינה שבדרך

מבוא
לקראת הקמת המדינה
לאחר החלטת החלוקה
לאחר הקמת המדינה
פעילותו בתחום הביטחוני-צבאי
הצטרפות לוועדת המצב
גיוס תלמידי ישיבות
הרובע היהודי בעיר העתיקה של ירושלים
עבודת ביצורים בשבת
'עמו אנוכי בצרה'
יחסו למדינה
סיכום

מבוא

הרב יוסף צבי דושינסקי נולד בהונגריה בשנת תרכ"ז (1867), ולמד בישיבותיה. בשנת תרנ"ה (1895), בהיותו בן כ"ח בלבד, מונה לרבה של הקהילה החשובה בגלאנטה שבסלובקיה, ובתרכ"א (1921) מונה לרבה של חוסט שבקרפאטינסק; בשני המקומות הקים ישיבות מפוארות שלמדו בהן מאות תלמידים מכל רחבי אירופה. בחודש אדר שני תרצ"ב (1932) הגיע לביקור בארץ ישראל ופגש בין השאר את הרב חיים יוסף זוננפלד, רבה הראשי של היהדות החרדית בארץ, אשר נפטר כעבור כמה ימים, והרב דושינסקי ספד לו בהלוויה. כמה חודשים לאחר מכן נענה להזמנה לכהן כרב במקומו. באלול תרצ"ג (1933) הוא הגיע לארץ יחד עם חלק מתלמידיו ועם ספרייתו הגדולה, והקים בירושלים את ישיבת 'בית יוסף צבי' שלמדו בה כ-150 תלמידים. בצד תפקידו כמנהיג היהדות החרדית בארץ¹ הוא השקיע שעות רבות בניהול ענייני הישיבה ובהעברת שיעורים בה. הוא נהג גם ללמד תנ"ך, דבר שנחשב כחריג בישיבות הונגריות².

- 1 הוא הוכר גם על ידי השלטון הבריטי כמנהיג היהדות החרדית, ונציגו אף נכחו בטקס הכרתו. בנימין קלוגר (עורד), כתבי רבי משה בלוי, הוצאת משאבים, ירושלים, תשמ"ג, עמ' 76-77; העדה גיליון א, ג' תשרי תש"ו, עמ' ג.
- 2 אברהם פוקס, ישיבות הונגריה בגדולתן ובחורבן, ירושלים תשל"ט, עמ' 485-493; צבי

בתפקידו הציבורי כרבה של היהדות החרדית בא"י התמודד הרב דושינסקי עם בעיות בתחום המדיני והביטחוני. חזונו היה שתקום בארץ ישראל מדינת הלכה, וללא שימוש בכוח; אך למעשה תהליך הקמת המדינה נערך כידוע תוך מערכה קשה, ארוכה ומרובת קורבנות, והרב היה גם מודע לכך שאופי המדינה המוקמת יהיה רחוק מרחק רב מחזונו. התמודדותו והתייחסותו לעניינים הקשורים בתהליך הקמת מדינת ישראל מעניינים במיוחד בגלל התנגדותו הבסיסית לציונות ולאופי הגשמתה.

היהדות החרדית בארץ ישראל זכתה להכרת השלטון הבריטי כעדה עצמאית, המנותקת ממוסדות היישוב היהודי המאורגן. אמנם באותה תקופה הציבור החרדי היה מפולג לשתי קבוצות עיקריות: א. העדה החרדית, שהחל מהבחירות הפנימיות בקיץ תש"ה (יולי 1945) שלטו בה אנשי פלג 'נטורי קרתא' ששללו כל מגע וקשר עם מוסדות היישוב היהודי-ציוני בארץ ישראל. ב. אנשי 'אגודת ישראל', שתנועתם פרשה מהעדה החרדית הירושלמית עקב תוצאות אותן הבחירות. גם תנועת אגו"י התנגדה לציונות, אך הייתה מוכנה לשיתוף פעולה חלקי עם מוסדות היישוב. שתי הקבוצות ניהלו ביניהם מאבקים קשים, והביאו לפילוג שהיקשה מאוד על הרב דושינסקי להוות סמכות בלעדית לכל חוגי היהדות החרדית, לא בירושלים וכמובן לא ברחבי הארץ. הרב דושינסקי שכל ימיו נהג להתרחק ממחלוקות סבל מאוד ממצב זה, ואף נאלץ מדי פעם למחול על כבודו כאשר חלק מהנתונים-לכאורה למרותו פעלו בניגוד לדעתו, או לפחות מבלי לשאול כלל לדעתו. הוא התייחס לבעיה זו בעת ההספד שנשא על הרב משה בלוי בקיץ תש"ו: 'עתה, שהוכינו מכה כה קשה, חייבים אנחנו להרבות שלום ולחדול מהמחלוקת. כשבאתי לירושלים הייתה היהדות החרדית כולה מאוחדת, ועתה נעשתה אגודות אגודות, המחלוקת רבה, ומזה נהנים בראש ובראשונה החופשים. הלא הגיעה עת השלום?'³

הרב דושינסקי השתתף באלול תרצ"ז בדיוני הכנסייה הגדולה של אגודת ישראל במרינבד שבצ'כוסלובקיה, והיה פעיל בגיבוש מועצת גדולי התורה, שהייתה אמורה להיות הסמכות העליונה של אגודת ישראל בכל התחומים. בישיבת המועצה המרכזית של אגודת ישראל שנערכה שם נבחר ועד פועל מצומצם של מועצת גדולי התורה "שיכריע בכל השאלות שיובאו לפניו, הן הנוגעות לעם ישראל והן הנוגעות לאגודת ישראל, והכרעתה מחייבת את כל תנועת אגודת ישראל וארגוניה". נקבע

מנשל דוד זית (עורכים), קהילת חוסט והסביבה, הוצאת ארגון קהילת חוסט והסביבה, רחובות, תש"ס; יקותיאל זלמן סנדרוביץ, צאן יוסף, חוסט, תרצ"ג [תיאור מסעו של הרב דושינסקי בארץ ישראל]; דוד תדהר, אנציקלופדיה לחלוצי הישוב ובניו: דמויות ותמונות, כרך רביעי, הוצאת ספריית ראשונים, תל אביב, עמ' 1929-1930; יוסף שייברגר, תולדותיו, העדה, גליון כה, עמ' ג-ד, י"ג חשוון תש"ט.

3 הספדו של כקש"ת מרן הגי"צ דושינסקי שליט"א בהלוויית הרב משה בלוי, קול ישראל, 13.6.1946; הרב רפאל אליהו קצנלבוגן, באר ראי: כתבים ומאמרים, הוצאת מדרש רבי רפאל ירושלים, תשס"ד, עמ' 23-32.

שעל שבעת חברי ועד הפועל לעמוד בקשר עם שאר חברי מועצת גדולי התורה, ביניהם הרב דושינסקי, האדמו"ר מגור ואחרים.⁴

הרב דושינסקי חתם על כרוזים ועל פסקי דין של בית הדין של העדה החרדית שדרשו הרחקה מהמוסדות הציוניים, ביניהם: קריאה לצאת מהוועד הלאומי ואיסור להשתתף בבחירות של הוועד הלאומי; התנגדות למגבית "כופר היישוב" שיזם הוועד הלאומי בקיץ תרצ"ח כדי לממן את הצרכים הביטחוניים של היישוב; וכן על קריאה לא לקנות בשר ממערכת השחיטה הכפופה לוועד הלאומי.⁵ אולם במקרים אחרים ידע להתפשר, מתוך ראייה עניינית ומעשית של הנסיבות והצרכים, כפי שאמר בהספדו על הרב משה בלוי: "מי פֶּהֶחֶם - וְיָמִי יוֹדֵעַ פֶּשֶׁר דְּבָר, חָכֵם יוֹדֵעַ מִתִּי צָרִיךְ לעשות פשרות ומתי לא".⁶

לקראת הקמת המדינה

הרב דושינסקי הסכים עקרונית ליוזמת הבישוף האנגליקני בירושלים סטיוארט, וד"ר יהודה ליב מאגנס נשיא האוניברסיטה העברית שדגל בדו־קיום עם הערבים, ששלושת ראשי הדתות יפרסמו ביום הגעת ועדת פיל לארץ ברכה לבואה ותפילה להצלחתה במשימתה להשכיך שלום בין היהודים לערבים; אך המופתי חג' אמין אל חוסייני סירב. בהמשך המגעים התברר שאי אפשר למצוא נוסח שיתאים גם ליהודים וגם לנוצרים, והוחלט על נוסחים נפרדים, ששניהם הוקראו על ידי רדיו לונדון.⁷

הרב דושינסקי הופיע בראש משלחת אגודת ישראל (שהייתה עדיין מאוחדת) בפני ועדת פיל בחורף תרצ"ז (דצמבר 1936), והסביר את הזיקה ההדוקה בין עם ישראל, התורה הקדושה והארץ הקדושה. הוא ציין כי את רוב מצוות התורה ניתן לקיים רק בארץ ישראל, שאליה היה העם היהודי קשור בכל שנות הגלות תוך ציפייה לגאולה. הוא ציין שהצהרת בלפור באה לאפשר את קיום השאיפה של העם היהודי, שהיא לחזור לארץ ישראל בלי לכבוש אותה בכוח ובלי להשתלט על עמים אחרים, ושהוא

4 צבי וינמן, מקטוביץ עד ה' באייר, עמ' 24-31.

5 פסק דין, חתום הרב יוסף צבי דושינסקי, רב ואב"ד לכל מקהלות האשכנזים פעה"ק ירושלים ת"ו ורב ראשי ליהדות החרדית בארץ ישראל, העדה גיליון ט כ"ג אייר תש"ו עמ' א; אזהרה חמורה, החומה גיליון כט, ח' תמוז תש"ו, עמ' ג; פסק דין נגד השתתפות בבחירות של הוועד הלאומי, קול ישראל, 17.4.1947, עמ' ד, עמו חתמו מעל 20 רבנים ספרדים; דעת תורה על מוסד הוועד הלאומי כופר היישוב, תרצ"ט, ספריה לאומית L 6 2003; הודעה לקהל החרדי (תרצ"ז), בנימין קלוגר, מן המקור: הישוב הישן על לוח המודעות, כרך שלישי, ירושלים, תשמ"א, עמ' 127.

6 חוברת זכרון להרב משה בלוי זצ"ל ביום השנה הרביעית להסתלקותו, ח' סיון תש"ו-תש"י, ירושלים, תש"י.

7 הרב משה בלוי, על חומותיך ירושלים (פרקי חיי), נצח, תל אביב, תש"ו, עמ' קיב-קיג.

מקווה שהקב"ה יסיר מלבם של הערבים כל חשש ושנאה, ושהם ישתתפו במאמץ לבנות בארץ הקדושה אי של שלום ואהבה. הוא ביקש מהאנגלים שלא להנהיג שום הגבלות בעלייה לארץ ובקניית קרקעות, כדי לאפשר לעם היהודי להקים את ביתו בארץ ולשמור בה על התורה. לשאלת הלורד פיל הבהיר הרב שכוונתו שזכות העלייה החופשית תחול על כולם, ולא רק על החרדים⁸.

אולם הרב דושינסקי ונציגי העדה החרדית לא הופיעו בפני ועדת החקירה האנגלו-אמריקאית שהתכנסה בארץ אחרי המלחמה, באביב תש"ו (מרץ 1946). הועדה המדינית של העדה החרדית קיימה כמה ישיבות כדי לקבוע את מדיניותה, והחליטה לנסח תזכיר שמפרט את דרישות היהדות החרדית בכלל ואת ענייני העדה החרדית הירושלמית בפרט. נוסח התזכיר אושר על ידי הרב דושינסקי אשר הוסיף מכתב לוואי, והתזכיר והמכתב הוגשו לכל חברי ועדת החקירה⁹. הרב משה בלוי שהופיע עם משלחת אגודת ישראל בפני ועדת החקירה ב' באדר שני תש"ו (13 במרס 1946) נשאל גם הוא לגבי עליית יהודים לארץ, וענה בהסתמך על תשובתו של הרב דושינסקי עשר שנים קודם כי אגודת ישראל דורשת עלייה חופשית לכולם, ולא רק לחרדים¹⁰.

במסגרת התבדלותם היזומה ממוסדות היישוב שמרו הרב דושינסקי והעדה החרדית על קשרים עצמאיים עם השלטון הבריטי, שכללו איחולים הדדיים בהזדמנויות חגיגיות, או להבדיל הבעת תנחומים למפקד הצבא בארץ "אחרי הפשע המחריד של תליית שני הסרג'נטים הבריטים בנתניה" בקיץ תש"ז (29 ביולי 1947), כתגובה על תליית שלושה אנשי אצ"ל בידי הבריטים¹¹.

בעקבות פיצוץ מועדון הקצינים הבריטיים בבית גולדשמידט (מול בית הכנסת ישורון) בשבת 'זכור' תש"ז (ז' באדר, 1 במרס 1947) על ידי לוחמי האצ"ל, הטילו הבריטים עוצר ומשטר צבאי שנמשך 17 יום על השכונות היהודיות בצפון ירושלים. ביתו וישיבתו של הרב דושינסקי ברחוב שמואל הנביא היו בתוך האזור הסגור. ביום התשיעי למשטר הצבאי ביקרו בבית הרב דושינסקי ר' משה אלפרט 'מוכתר' שכונת 'בית ישראל', הרב הצבאי האנגלי שמואל נתן, ופינחס דוד קליין שימש כמזכיר ה'כולל' ההונגרי. הרב סיפר להם על תלאותיו כתוצאה מהמגבלות המוטלת על האזור ותושביו, ועל צער הרב שבפעם הראשונה בחייו הוא נאלץ להתפלל ביחידות, ובמיוחד בפורים. הרב אמר שהעדה החרדית מתנגדת בכל תוקף לטרור, ושהוא מתנגד למדיניות של ועד הקהילה בירושלים ושל המוסדות הלאומיים, ושגם אגודת

8 באי כח אגודת ישראל בפני הועדה המלכותית, הארץ, 21.12.1936, עמ' 1; דברי הרב דושינסקי בפני הועדה המלכותית, הארץ 22.12.1936; דבר, 21.12.1936. הרב דושינסקי דיבר בעברית ודבריו תורגמו לאנגלית. יחד עמו הופיעו הרב משה בלוי, ד"ר יצחק ברויאר וזאב פישר-שיין.

9 העדה, גיליון ז, י"א אדר ב תש"ו, עמ' ג.

10 משה בלוי, על חומותיך ירושלים (פרקי חיי), נצח, תל אביב, תש"ו, עמ' קלו.

11 העדה גיל' ו, ט"ז טבת תש"ו, עמ' ב; העדה גיליון כא, כ"ט אלול תש"ז, עמ' ג.

ישראל כבר אינה מייצגת את העדה החרדית כלפי הממשלה והצבא. מזכיר העדה החרדית מסר לרב נתן תזכיר מהעדה החרדית לממשל האנגלי¹². הרב דושינסקי והעדה החרדית עקבו אחרי הדיונים לקראת הקמת המדינה היהודית בארץ ישראל, וגילו מעורבות בתהליך לפי דרכם. הרב דושינסקי ובית הדין של העדה החרדית הכריזו על יום פתיחת המושב המיוחד של האו"ם לביטור בעיית ארץ ישראל בחודש אייר תש"ז (מאי 1947) כיום תפילה וצום¹³. חודשיים מאוחר יותר הופיעו הרב דושינסקי ואב בית הדין של העדה החרדית הרב ראובן זליג בנגיס בפני חברי ועדת החקירה אונסקו"פ (יולי 1947), בנפרד ממשלחת אגודת ישראל. בדבריו הרב דושינסקי לא התייחס כלל לעתידה המדיני של ארץ ישראל, ורק ביקש לפתוח את שערי העלייה בפני שרידי השואה בהתאם ליכולת קליטתה של הארץ, ולתקן את קיפוח הציבור החרדי בהקצאת מכסות העלייה על ידי הסוכנות. באותה הזדמנות הוא ביקש גם להכיר רשמית וחוקית בבתי הדין וברבנות של היהדות החרדית. העדה החרדית הגדירה הופעה זו כ"שיא הישגיה המדיניים בשנה היוצאת. קול היהדות החרדית נשמע ברמה מעל הבינה לאומית"¹⁴.

לאחר החלטת החלוקה

בחורף תש"ח (פברואר 1948) נפגש הרב עם הבישוף האנגליקני סטיוארט הנזכר ודן עמו על פרסום משותף לעדות השונות בירושלים בקריאה להחזיר לעיר את השלום ואת השקט¹⁵. בתשובה לשאלה שנשאל על ידי שלושה רבנים מחו"ל לגבי תפילה משותפת עם הציבור הציוני למען ירושלים וארץ ישראל, השיב הרב שאין מקום להתחבר עם הציונים עד אשר יחזרו כולם בתשובה¹⁶. אולם נראה שלאחר החלטת החלוקה הבין הרב דושינסקי שמדינה יהודית תוקם תוך זמן קצר ואופייה

- 12 אלפרט, פינחס ודודן גורן (עורכים), יומנו של מוכתר בירושלים: קורות שכונת בית ישראל וסביבתה בכתביו של ר' משה יקותיאל אלפרט, תרצ"ח-תשי"ב 1938-1952, אוניברסיטת בר-אילן, רמת גן, תשע"ד. 10.3.1947, עמ' 72-73; השיחה בין הרב דושינסקי והרב נתן התנהלה בגרמנית כי הרב סירב לדבר בעברית. משה בלוי, על חומותיך ירושלים, עמ' קיז-קיח - הרב אמר לרב משה בלוי כי הוא אוסר את השימוש בשפה העברית בגלל ההברה הספרדית שלדעתו גורמת לאשכנזים תקלות בתפילות ובקריאת התורה. לדעתו העברית המדוברת אינה לשון הקודש, כי אם שפה מחודשת המלאה מילים וביטויים זרים. מושב או"ם לבעיית ארץ ישראל, קול ישראל, 1.5.1947, עמ' א.
- 13 הרבנות הראשית של היהדות החרדית לפני ועדת החקירה של האומות המאוחדות, תוספת לקול ישראל 17.7.1947; הופעת פאר של העדה החרדית לפני ועדת החקירה, העדה, גיליון כ, ח' מנחם אב תש"ז, עמ' א-ב; רבנות העדה לפני ועדת החקירה, העדה גיליון כא, כ"ט אלול תש"ז, עמ' א.
- 15 אגודת ישראל והבישוף, עתון היום, 22.2.1948 עמ' א.
- 16 מרן יוסף צבי דושינסקי, ספר שו"ת מהרי"ץ, חלק ראשון, ירושלים, תשט"ז, סימן מת. א' אדר ב' תש"ח [12.3.48]

והתנהלותה לא תהיינה בהתאם להלכה, ושיש למצוא דרך להגיע להסדר שיאפשר לציבור החרדי לחיות במדינה החדשה תוך שמירה על אורח חייו. הכרה זו השפיעה על החלטותיו. כך היה כאשר ארה"ב הציעה באביב תש"ח (מרץ 1948) להקים משטר נאמנות של האו"ם בארץ ישראל עם עזיבת הבריטים, במקום להקים מדינה יהודית. כמה מחברי אגודת ישראל הציעו לתמוך בהצעה, ודרשו שהוועד הפועל העולמי בירושלים יבקש מחברי אגודת ישראל בארה"ב להודיע לאו"ם שתנועתם מסכימה לתוכנית. דווקא הרב דושינסקי התנגד לפניה עצמאית לאו"ם בלי הסכמת הסוכנות היהודית, כי הוא ראה בכך פגיעה בעמדה המדינית המשותפת של העם היהודי. כמוכן שהיו לו חששות וספיקות לגבי דרכה של המדינה היהודית מצד החילוניות של רוב העם ומצד שפיכות הדמים הנמשכת, אולם הוא סבר שיש להיות זהירים ואחראים בתקופה מכריעה זו, ולא לנקוט עמדה עצמאית בשאלה כה חמורה ורצינית. דעתו הייתה שיש להביא את הנימוקים בעד קבלת התוכנית בפני הנהלת הסוכנות ולנסות לשכנעה בצדקתם, אך לא לפעול באופן עצמאי¹⁷.

לאחר הקמת המדינה

שבעה שבועות אחרי הקמת המדינה, בכ"ה תמוז תש"ח (2 ביולי 1948), כשירושלים הייתה נתונה במצור ונלחמה על חייה, נפגש הרב דושינסקי עם הרוזן פולקה ברנדוט המתווך מטעם האו"ם, שלא היה אהוד על ממשלת ישראל שזה עתה הוקמה. הפגישה התקיימה במלון המלך דוד בירושלים, ובה ביקש הרב דושינסקי מברנדוט לעשות הכל כדי להציל את ירושלים ותושביה מפגעי המצור והלחימה. לדעתו רק משטר בינלאומי יצליח לשמור את ירושלים מהרס ומחורבן. ברנדוט תיאר בזיכרונותיו את הפגישה: "סמוך לשעה חמש בבוקר באה לראותני משלחת רבנים לבני זקן. עיקר רצונם היה לשכנע אותי עד מה חשוב הוא שירושלים תיהפך בעתיד לעיר בינלאומית. היהודים החרדים אינם קנאים כמו הציונים הקיצוניים. כיוון שהתכוונתי להמליץ על הפיכת ירושלים לעיר ערבית עם זכות הגדרה עצמית לתושבי הרובע היהודי, לא ראיתי באותה שעה אפשרות להרחיב את הדיבור בשאלה זו. מוכרח הייתי להצטמצם אך בהבעת תודה למשלחת על האינפורמציה שמסרה לי"¹⁸.

מנהיגי הציבור היהודי בארץ התנגדו להפיכת ירושלים לעיר בינלאומית, וגם הרב הרצוג שנפגש באותו שבוע עם ברנדוט הדגיש בפניו את קדושת ירושלים וחשיבותה לעם היהודי ולמדינה, ואת הסכנה הנשקפת למקומות הקדושים אם תתחדש המערכה¹⁹. בכירי המחלקה המדינית של הסוכנות היהודית התבטאו בחריפות נגד

17 רפאל קצינלבויגן, הגאון הצדיק רבי יוסף צבי דושינסקי זצ"ל - שלושים לפטירתו, שערים, 18.11.1948, עמ' 2-3.

18 הצפה, 4.7.1948, עמ' א; פ' ברנדוט, לירושלים, אחיאסף, ירושלים, 1952, עמ' 116-117.

19 הרב הרצוג אל הרב מאיר ברלין, 4.7.1948, אצ"מ S 25/5176; הרב הרצוג נפגש עם הרוזן

התוכנית להפוך את ירושלים לעיר בינלאומית, תוכנית שתגרום לעזיבה המונית של יהודי העיר²⁰. פגישת הרב דושינסקי עם ברנדוט לא הייתה על דעת מנהיגי אגודת ישראל. שר הסעד, הרב יצחק מאיר לוי, אמר בישיבת הממשלה הזמנית בכ"ז תמוז (4 ביולי) כי הוא אסר על הארי גודמן, המזכיר המדיני של אגודת ישראל באנגליה, להיפגש עם ברנדוט. הרב לוי הוסיף שעל פגישת הרב דושינסקי עם ברנדוט נודע לו מהעיתון והוא מצטער עליה, אך מצד שני הוא בטוח שהיא לא תגרום כל נזק.

כמה שבועות מאוחר יותר ערך ד"ר דב יוסף, המושל הצבאי של ירושלים, ביקור היכרות אצל הרב דושינסקי, ובין השאר דיווח לרב על מצב הדיונים עם ברנדוט בעניין עתידה של ירושלים. הרב עורר את שאלת אספקת החשמל בשבת, וד"ר יוסף הבטיח לבדוק זאת עם הנהלת חברת חשמל. הם דנו גם באפשרות לחזור ולקבור בבית הקברות בהר הזיתים, שהיה באותה עת תחת הכיבוש הירדני²¹.

הסופר יהושע רדלר-פלדמן, המכונה רבי בנימין, מתומכי המדינה הדו-לאומית, כתב על הרב דושינסקי כי "הופעתו לפני שלטונות או לפני ועדות בינלאומיות הייתה שקולה ומחושבת. הוא שאמר לפני ועדת פיל שהוא דורש זכות העלייה לא רק לשומרי תורה כי אם לכל יהודי, והוא גם ידע להוקיר את שאיפותיו של ד"ר מאגנס לשלום פנימי אמיתי בין שני העמים שבארץ. הוא גם היה מכובד בעיני אישים חשובים מבין הערבים. בימי ההפגזות החמורות עשה תוך הסתכנות גדולה לעידוד הרוחות בעיר. כמוכן שהוא ראה בניצחונות צבא ישראל את יד ה'. הוא אמר: "אימנם האנשים האלה ברובם רחוקים משמירת המצוות, אך הדור הזה עלה בגורלו סבל כזה שלא היה לדורות הקודמים במחנות הריכוז וכו', וריבון העולמים הוא עם הסובלים [...] זה שאמר קהלת 'אלוקים יבקש את הנרדף'²²."

פעילותו בתחום הביטחוני-צבאי

בקיץ תרצ"ו (אוגוסט 1936; תקופת 'המאורעות'), נפגש הרב דושינסקי, בלוויית ראשי אגודת ישראל הרב משה בלוי, ד"ר מרדכי בוקסבוים ואליעזר סורקיס, עם הנציב העליון הבריטי. המשלחת ביקשה שהוא יעשה כל מה שביכולתו להפסקת מעשי האלימות, הרצח והשוד של הערבים, הגורמים לפגיעות בנפש וברכוש, כשהם

ברנדוט, היומן עמ' 1, 8.7.1948; הצפה, 8.7.1948; דברי הרב י' מ' לוי, תרשומת ישיבות הממשלה הזמנית, כרך ד, עמ' 27-28, 4.7.194.

20 ל' כהן אל מ' שרתוק, 22.7.1948, יהושע פרוינדליך (עורך), תעודות למדיניות החוץ של ישראל, כרך ראשון, 14 במאי - 30 בספטמבר 1948, מדינת ישראל, גנזך המדינה, ירושלים, תשמ"א, תעודה מס' 359 סעיף 7, עמ' 381.

21 ד"ר יוסף ביקר אצל הרב דושינסקי, היומן, 10.8.1948.

22 ר' ב. [בנימין], לזכר נעדרים, בעיות הזמן, כרך ח גיליון א, עמ' 6, 29.10.1948.

אינם חסים על נשים וילדים חפים מפשע, או על תלמידי חכמים שקטים שתורתם אומנותם. הנציב העליון פטר את המשלחת בהתייחסות כללית ומעורפלת שציינה את הקושי להפסיק מעשים כאלה גם בארצות אחרות, ובתקווה שבידי הממשלה המקומית יש מספיק כוחות לדכא את המהומות ולהשיב את הסדר והביטחון בארץ.²³

כמה שנים מאוחר יותר, בתקופת מלחמת העולם השנייה, כשהיה חשש שהלחימה תגיע גם לארץ, פרסם הרב דושינסקי קריאה לציבור החרדי להצטרף לפעילות ההגנה האזרחית. קריאתו התפרסמה בעמוד הראשון של "קול ישראל", השבועון של אגודת ישראל, באלול תש"ב (אוגוסט 1942), תחת הכותרת "צורך השעה", ובה נאמר:

נעניתי ברצון לבקשת הנהלת הג"א [=ההגנה האזרחית] בירושלים לעורר את הצבור החרדי על החובה האנושית להצטרף לשירות הג"א, ולמלא אחר כל התפקידים הקשורים בשירות זה. אם אמנם מקווים אנו והננו בטוחים בחסדי ד' שלא תאונה לארה"ק ולעיר הקודש כל רעה, ויקוים בנו מקרא שכתוב וגותי על העיר הזאת להושיעה וכו', אולם אין זה פוטר אותנו מלאחוז באמצעי זהירות בכל האפשר, ולהיות מוכנים בע"ה לכל מאורע העלול לבוא ח"ו במצב של מלחמה. ואי לזאת הנני פונה אל הצבור החרדי, ומבקש בכל לשון של בקשה מאת כל אלה אשר סיפק בידם, ואשר באים בחשבון מילוי חובה זו לפי גילם ולפי אפשרותם, להירשם בשירותי הג"א, ולעזור בכל האפשר לפעולה חשובה זו שאין בה שום פגיעה בשמירת השבת והדת, שבזמן האחרון היא גם מאושרת ונעזרת ע"י הממשלה יר"ה, הרואה בה תועלת ציבורית גדולה והקדמת פני סכנה ח"ו. פרטים ימסרו מאת הנהלת החברה בכל שכונה ושכונה. מלך שהשלום שלו יפרוש סוכת שלומו על העולם כלו ועל כל עמו ישראל ועל ירושלים ויכתבו לשנה טובה שנת ישועה ורחמים.²⁴

מועצת השבעים של העדה החרדית קיימה בחורף תש"ח (10-11 בדצמבר 1947) דיונים על ההתמודדות הנדרשת עם המצב החדש שנוצר לאחר החלטת החלוקה של האו"ם. בין ההחלטות שנתקבלו היה לבקש מהרב דושינסקי "להכריז על יום תפילה כללי לנוכח המצב האיום שבו נמצא הישוב היהודי בעיר ובארץ הקודש [...] להטעים במודעות הפרסום את כל הנחוץ לשם הבהרת דעת תוה"ק על המצב החדש בכלל". יום התפילה נקבע לד' טבת תש"ח (17 בדצמבר 1947), בבתי הכנסת אמרו את תפילת "אבינו מלכנו" בתפילת שחרית, ובשעה 14:00 נסגרו בתי המסחר וקהל גדול התאסף

23 פרוטוקול הפגישה מי"ג אלול תרצ"ו, אצ"מ 2007 J 1.

24 צורך השעה, קול ישראל, ז' אלול תש"ב 20.8.1942, עמוד ראשון, חתום על ידי הרב יוסף צבי דושינסקיא, ב' אלול תש"ב. הפנייה הודפסה במרכז העמוד הראשון, מתחת לכותרת העיתון.

בישיבת 'מאה שערים' לשמיעת דברי רבני העדה²⁵. יום צום, תפילה וביטול מלאכה נוסף נקבע לערב ראש חודש אדר שני, והודעות על כך הועברו טלגרפית גם לקהילות החרדיות בחו"ל²⁶.

הצטרפות לוועדת המצב

הרב דושינסקי סבל מאוד מקשיי המצור והלחימה. כבר בחודש כסלו תש"ז (ראשית דצמבר 1947), כשפרצו מעשי האיבה בעקבות קבלת תוכנית החלוקה של האו"ם בכ"ט בנובמבר (ט"ז כסלו), הוא נאלץ לעזוב את ביתו ברחוב שמואל הנביא עם רוב תושבי האזור²⁷. בתחילת חודש שבט (אמצע ינואר 1948), כשמוסדות היישוב בירושלים הקימו 'ועדת מצב' שתטפל בעניינים הנובעים מהמצב הביטחוני והשלכותיו על האוכלוסייה, התקיימה פגישה בין נציגי אגודת ישראל ונציגי העדה חרדית בעיר כדי להקים ועדת מצב משותפת. התעוררו ויכוחים קשים לגבי מידת שיתוף הפעולה עם 'ועדת המצב' של מוסדות היישוב, וסוכם על תיאום ולא על שיתוף. כשהובא ההסכם להצבעה בהנהלת העדה החרדית התעוררו שוב ויכוחים סוערים, ולבסוף אושר ההסכם בהצבעה של עשרה בעד וחמישה נגד. כשהובא ההסכם לאישור הרב דושינסקי הוא הפתיע את המתנגדים כשאמר שאין זה חטא כלל להתגייס להגנת ירושלים, אלא להיפך - כיצד אפשר לדרוש מאחרים שיגנו עלינו? והוסיף שאם היה כוחו עמו גם הוא היה מתייצב. הוא הורה להם שיש הכרח להקים ועדה מאוחדת עם אנשי אגודת ישראל²⁸.

גיוס תלמידי ישיבות

לקראת סיום המנדט הבריטי, והמעורבות הצפויה של צבאות מדינות ערב במערכה על א"י, הורחב הגיוס לכוחות ההגנה העבריים. ב-1 במאי פורסם צו גיוס כללי של מפקד מחוז ירושלים, שאמור היה להיכנס לתוקפו למחרת בבוקר, ובו בין השאר בוטל הפטור של לומדי התורה מגיוס²⁹. הרב דושינסקי יחד עם חברי בית הדין של העדה החרדית פרסמו בכ"ג ניסן תש"ח (2.5.1948) מודעות תחת הכותרת: "תשובת מרן הגאב"ד שליט"א ובתי הדין של היהדות החרדית שליט"א לבני התורה הי"ו!" בזה הלשון:

- 25 החלטת מועצת השבעים, העדה, גיליון כב, א' שבט תש"ח; יום תפילה, קול ישראל, 18.12.1947, עמ' א.
- 26 תענית צבור עולמי, קול ישראל עמ' א, 11.3.48.
- 27 אלפרט, יומנו, 8.12.1947, עמ' 91.
- 28 מנחם גליקמן-פרוש אל משה גליקמן-פרוש, י"א שבט תש"ח (22.1.1948), ארכיון מרכז אגודת ישראל ירושלים.
- 29 צו גיוס החתום בידי מפקד המחוז, 1.5.1948, אצ"מ 3/10 J.

אנחנו הח"מ מודיעים בזה גלוי לכל אלו התלמידי חכמים חובשי ותופשי ביהמ"ד, בחורים ואברכים בני הישיבות, שעפ"י התורה"ק הצלתנו מהמצב הנורא אשר אנו נמצאים בו, ה' ירחם, הוא רק בזכות התורה"ק, וכל זמן שקולו של יעקב מצפצף בבתי כנסיות ובבתי מדרשות אין ידי עשו שולטות בו, וכבר מופסק ג"כ שרבנן אינן צריכין נטירותא. לזאת יצא מאתנו דעתנו דעת תורה שכל בן ישיבה, חובש ותופש ביהמ"ד, אל יתיצב ויפקד וירשם לכל דבר גיוס וכדומה, אפילו גם לשעה קלה, וחלילה לפקפק בזה כלל וכלל. וחובה כפולה ומכופלת מוטלת על כל בן ישיבה כעת להתגבר ולהתאמץ בכל היכולת בהתמדת ובשקידת לימוד תורה ביתר שאת וביתר עוז. ובזכות התורה"ק אשר היא מגינא ומצלי נצל עם כל אחב"י מכל אויב וכו' ויוציאנו השם מהרה לרווחה ויושיענו תשועת עולמים בביאת גואל צדק, במהרה בימינו אמן³⁰.

לדעה זו היו שותף הרב אברהם ישעיהו קרליץ, 'החזון איש', שהתנגד לכל גיוס של תלמידי הישיבות, אפילו לגיוס חלקי וארעי, ואף לימים מועטים לצורך אימונים בלבד. הוא ראה בצו הגיוס גזירה קשה שמעמידה בסכנה את כלל ישראל³¹. הנחיה בנוסח דומה פרסם גם הרב איסר זלמן מלצר, ראש ישיבת 'עץ חיים'³². זו הייתה גם דעתו של הרב צבי פסח פרנק, רבה הראשי של ירושלים. הרב פרנק, שסייע רבות החל משנות השלושים 'להגנה' בתחומים שונים, וראה את המאבק על ירושלים כפיקוח נפש של הציבור (מה שבא לידי ביטוי בפסקי הלכה שפרסם בעניינים הנוגעים לביטחון), התנגד לגיוסם של מי שתורתם אומנותם. בפנייה אל מרכז המפקד לשרות העם במפקדת ההגנה בירושלים בכ"ד ניסן תש"ח (3.5.1948), הוא ביקש "לא לשלוח יד בבני הישיבות וכל אלה אשר תורתם אומנותם", וקבע ש"חלילה להוציאם ולנתקם מאוהל התורה ולשעבדם לצבא המלחמה, אימונים או שאר עבודות. וידעו נאמנה שכל מי שמסר נפשו וחיוו לשקידת התורה הנהו איש צבא מלגיונו של מלכו של עולם להגנת עמנו וארצנו"³³.

הרב דושינסקי השתתף יחד עם הרבנים הראשיים הרב הרצוג והרב עוזיאל והנהלת ועד הישיבות בניהול המשא ומתן עם האחראים על הגיוס, כדי להגיע

30 ספר תורת רבי עמרם, שיטת נטורי קרתא, ירושלים, תשל"ז, עמ' קטז. יחד עם הרב דושינסקי חתומים ששת חברי בית הדין של העדה החרדית.

31 יברוב, ספר מעשה איש, עמ' נז.

32 ידעאל מלצר, בדרך עץ חיים, הוצאת ארזי חן, ירושלים, תשמ"ו, כ"ד ניסן תש"ח [3.5.1948], דעת תורה, מטעם הגאר"ז מלצר שליט"א זקן ראשי הישיבות באר"י, עמ' 443-444.

33 הרב שבת רוזנטל, משואה לדור, מרן הגאון הרב צבי פסח פראנק, פרשת חיי ומשנתו, ירושלים, תשל"ב, עמ' קז. הוא התיר למשל במקרה מסוים לעבוד בשבת כדי לייצר כלי רכב משוריינים; דעת תורה, חתום בידי הרב צבי פסח פראנק, כ"ד ניסן תש"ח \ 3.5.1948. ספרייה לאומית, 2004 L 89.

להסדר מוסכם בעניין פטור לומדי תורה מגיוס. היו שרצו להניא אותו מכך, כדי שלא ייראה הדבר כהכרה בממשלת הכפירה, אולם הרב דושינסקי סבר שבלי הסכם עם ממשלת ישראל עלולות ישיבות להיסגר וייגרם ביטול תורה גדול יותר, ולכן הצטרף לרב הרצוג שהוביל את המשא ומתן עם שלטונות הצבא, ואף צירף את חתימתו להסכם³⁴. בדיעבד התברר ששיקול הדעת שלו היה נכון; ההסכם שהיו בו הקלות רבות לתלמידי הישיבות, ואיפשר למעשה את קיומן של הישיבות, היה הבסיס לפריחת עולם הישיבות עד לימינו אלה³⁵.

הרב דושינסקי התחשב במצבה הקשה של האוכלוסייה הנמצאת במצור ובלחימה, ופסק שניתן לדחות את תענית שני בתרא בחודש אייר תש"ח "כי אין להטיל עתה תענית על הציבור בגלל חולשתו", וקבע שיש "לקבל היום להתענות במועד שייקבע ע"י ביה"ד"³⁶. הוא הבין את חשיבות מתן המידע לאוכלוסייה אזרחית בתקופת מלחמה, ולכן התיר למערכת 'היומן', ביטאון אגודת ישראל בירושלים, להופיע בשינוי בימי חול המועד ובתשעה באב. בימי חול המועד השאירה המערכת חלק מהעמוד הראשון חלק ללא הדפסה עם הכיתוב "מפני קדושת המועד", ובתשעה באב הופיע היומן רק בשעות אחרי הצהריים³⁷.

הרובע היהודי בעיר העתיקה של ירושלים

לאחר צאת הבריטים מירושלים ביום שישי ה'14 במאי, כשלא נותר כל גורם שיחצוץ בין היהודים לערבים, החלה הלחימה הממשית והמכרעת על העיר. ביום רביעי בבוקר, י' באייר (19 במאי), הצטרף הלגיון הערבי ללחימה בגזרות שונות בעיר החדשה ובעיר העתיקה. מצבו של הצד היהודי הוחמר, כי עתה היה עליו להילחם בצבא סדיר המצויד בתותחים, מרגמות ושריוניות. ירושלים הופגזה ללא הרף, ומצבו של הרובע היהודי הנצור הוחמר מאוד. רבניו שלחו מברק ובו תיארו את מצבם הקשה, וביקשו עזרה מיידית להצלתם. חלק מאנשי אגודת ישראל, שסברו שיש לנהל משא ומתן עם המלך עבדאללה על כניעת הרובע היהודי כדי להציל את תושביו, פנו אל הרב דושינסקי כדי שינהל את המשא ומתן. הרב דושינסקי התנגד לכך, כי דעתו הייתה שאין לעשות פעילות כזאת על דעת יחידים. הוא הציע לקיים פגישה אצל הרב

34 הרב רפאל קצינלבוין, הרב דושינסקי שלושים לפטירתו, שערים, 18.11.1948, עמ' 2-3.
35 מנחם פרוש אל חיים ישראלי, לשכת שר הביטחון, א' סיון תשנ"ג. המסמך נמסר לי על ידי ד"ר צבי צמרת. החרדים זכרו וזוכרים לטובה את הסכמתו של בן גוריון להסדר. מנחם פרוש העיד שאביו הרב משה פרוש אמר קדיש על בן גוריון בשנה הראשונה לאחר פטירתו, מתוך הערכתו אליו, בזכות ההסדר לדחיית שרותם הצבאי של אלה שתורתם אומנותם.
36 מטעם מרן ובית דינו, היומן עמ' 2, ט"ו אייר תש"ח (24.5.1948).
37 היומן גיליון צום ט' באב, היומן 13.8.1948. היומן 19.10.1848 (חול המועד סוכות תש"ט); ראו גם ברכתו להופעת הגיליון הראשון של ביטאון העדה החרדית "העדה" מאלול תש"ה, העדה, גיליון א, עמ' 1, ג' תשרי תש"ו.

הרצוג אליה יוזמנו נציגי הסוכנות היהודית, ולאחר מכן יחליטו הרבנים ברוב קולות איך לנהוג³⁸. ואכן למחרת בבוקר (20 במאי) התכנסו בביתו של הרב הרצוג הרבנים הראשיים, ד"ר דב יוסף ראש ועדת ירושלים, חיים סלומון ראש ועד הקהילה, יצחק בן-צבי נשיא הוועד הלאומי, הרב מאיר ברלין נשיא המזרחי ופעילים מאגודת ישראל. הרב דושינסקי עצמו הגיע לפגישה בעיצומה של הפגזה קשה. חלק מאנשי אגודת ישראל תמכו בפינוי הרובע היהודי. טענתם הייתה שמפקד המחוז אמר חודשיים קודם לכן שלרובע היהודי אין כל חשיבות צבאית והחזקתו היא עניין של יוקרה, ולדעתם אין להפקיר את התושבים בגלל עניין של יוקרה. הרב דושינסקי והרב מאיר ברלין ביקשו לקבל את חוות דעתו של מפקד המחוז לפני שיביעו את דעתם בעניינו של הרובע. שליטתו של מפקד המחוז הגיע לביתו של הרב הרצוג, וציון שלרובע היהודי ישנה חשיבות אסטרטגית, ושהם אינם חושבים לעזוב את המקום אלא להיפך - לפרוץ לרובע ולהחזיק בו, ולחלץ ממנו את תושביו. הסיכום היה, גם על דעתו של הרב דושינסקי, שאין לבאי הישיבה רשות להתערב, ואין להכשיל את הניסיון המתוכנן להציל את הרובע, ויש רק לקוות שאנשי ה'הגנה' יצליחו בכך. הרב דושינסקי התנגד לכניעה שתבוא מטעם גורם רשמי כלשהו, כי ראה בה מסירה מרצון של העיר העתיקה לעבדאללה. הוא העדיף להניח את ההחלטה בידי אנשי הרובע הנצורים עצמם אם יראו צורך בכך, כי כך זו תהיה כניעה פרטית³⁹.

בישיבת מועצת המדינה הזמנית שהוקדשה לענייני ירושלים בתקופת ההפוגה הראשונה, דברו נציגי התושבים בירושלים, ותיארו את מצבה הקשה של העיר, את תחושת הבידוד, את הנתק בינם לבין הנהגה היישוב הנמצאת בתל אביב, ואת החשש שעקב כך הטיפול בענייני העיר לא יעיל. הם ביקשו שישתפו אותם במידע, וגם בתהליך קבלת ההחלטות. הרב מאיר ברלין שיבח בדבריו את הרב דושינסקי ואמר: "...המון גדול בירושלים דבר היוצא מפיה של אוטוריטה דתית גדולה אומר להם הרבה יותר מאשר איזו הצהרה מדינית מפי מי שהוא. ובשעה שעומדים במלחמה קשה כזו שבירושלים, צריכים להיות בעלי אמונה חדורי בטחון, שיהודים לא יהינו לחשוב על כניעה, על הפגנות עם דגלים לבנים. נחוצה אוטוריטה דתית גדולה, אפילו לא של מנהיגי מפלגות. אני יכול להודיע בשמחה רבה, שבישיבה שישבנו עם גדולי הרבנים השתתף גם הרב דושינסקי רבה של אגודת ישראל. מצאנו בו אדם המבין את הבעיות, מסור לתחיית ישראל כמונו, שומר על שלמותה של המדינה ועל ענייני המלחמה ככל אחד מאתנו. אני חושב זאת לברכה רבה אם חלילה וחס נצטרך לשלוף את החרב בירושלים. תנו אפשרות לרבנים הראשיים ולרב דושינסקי שגם הם

38 הרב רפאל קצינלבוין, לעיל הע' 16, עמ' 2-3.

39 הרב מאיר ברלין אל ב' בז'ינסקי, מסביב למצב בירושלים ובעיר העתיקה, ללא תאריך, ארכיון הציונות הדתית, קלסר 288/1; הרב קצינלבוין, הרב דושינסקי שלושם לפטירתו, שערס, 18.11.1948, עמ' 2-3.

יהיו בתוך העניינים המדיניים, וכך יוכלו להגיד מילה לכל אלה השומעים לדבריהם, ולא יצטרכו להגיד "אחרים אומרים" - אלא שיגידו: "אנחנו בחנו את הדברים, צריך להילחם, להיות מוכנים לקרב, לקרבנות". תנו להם לרבנים אלה שהם יהיו בתוך העניינים המדיניים"⁴⁰.

עבודת ביצורים בשבת

למרות שיתוף הפעולה הנזכר בין הרבנים בעלי ההשקפות השונות, בעניין הגישה למתן היתרים לעבודות חיוניות בשבת נתגלה פער מהותי בין הרבנים הראשיים והרבנים בעלי התפקידים הרשמיים - לבין הרבנים החרדים. הרבנים החרדים נטו בדרך כלל להחמיר ולא לתת היתרים. הרב דושינסקי קרא מיד לאחר הקמת המדינה, ביום ראשון ז' באייר (17 במאי), 'להשתתף בעבודות הביצורים בימי החול, שחשובה מאוד בשעת חירום זו'⁴¹. יוסף רימון ממפקדי משמר העם באזור מאה שערים ובית ישראל סיפר בזיכרונותיו כי בשבת בבוקר [כנראה בי"ג אייר, 22 במאי] נראו טנקים [הכוונה לשריוניות נושאות תותח שהיו בשירות הלגיון הירדני] מתקדמים משכונת שיח' ג'ראח, כשכוונתם להגיע לשכונת 'בית ישראל'. מטה האזור החליט לגייס מיידית את אנשי 'משמר העם' המקומיים כדי לחפור חפירות לבלימת השריוניות. רבים מאנשי משמר העם הגיעו למקום המפגש ליד 'בית הפועל המזרחי' ברחוב חזנוביץ', לשם הובאו כאשר התכוונו ללכת לתפילת שחרית של שבת. מיד נשלחו משלחות אל הרב הראשי הרצוג ואל הרב דושינסקי, ותשובת שניהם הייתה זהה: 'פיקוח נפש דוחה שבת', ויש לצאת לחזית ולחפור את התעלות לבלימת התקפת השריון. הרב דושינסקי הוסיף בקשה שאם העבודה תתבצע בשתי משמרות ישבצו את החרדים במשמרת השנייה. למעשה תוך כדי ההתארגנות ליציאה הגיעה הידיעה כי השריונות נסוגו חזרה לשיח' ג'ראח⁴², וגיוס החרום בוטל.

בראש חודש סיון (8 ביוני 1948) העביר הרב דושינסקי מכתב לרב הרצוג, ולאחר ברכות ותודות על ספרו "תורת האהל" ששלח אליו הוא כותב: "ואני באתי עתה על דבר אשר באו אלי מאנשי ההגנה פעמיים להתיר להם חילול שבת בעשיית מבצרים. והראוני שכבוד הדר"ג נ"י יצא להתיר, וחלילה לי להרהר אחריו, אבל כיון שבש"ע [או"ח סי' שכט סע' ז] סיים הרמ"א ומ"מ הכל לפי העניין, וכן הוא במקור בתרומת

40 דברי הרב ברלין, ישיבה ו' של מועצת המדינה הזמנית, 24.6.1948, מדינת ישראל, מועצת העם, פרוטוקול הדיונים, עמ' 13.

41 לעבודות ביצורים, היומן עמ' 2, 17.5.1948.

42 מיומנו של יוסף רימון (רכז אזור 10 חבל 3), קובץ חיל משמר העם בירושלים: תש"ח-תש"ט (1948-1949), הוצא לאור על ידי פעילי משמר העם וארגון חברי ההגנה, ירושלים, תשכ"ד (1964), עמ' 57-58. יוסף רימון, חבר ותיק ב'הגנה', גר ברחוב בשכונת גאולה בירושלים, וביתו שימש כמקום אימונים של אנשי 'ההגנה'. במלחמת העצמאות שירת בגלל גילו במשמר העם. ראו עדותו בארכיון תולדות ההגנה, מס' 44.34.

הדשן הן בתשובות [סי' נח] והן בפסקי מהרא"י [פסקים וכתבים סי' קנו], ואני בעוניי לפי ראיית עיניי, לפי כובד מלחמת האויב ר"ל בתותחים כבוד צריך נגד זה עצה וגבורה אנשי מלחמה מרובים ונשק שיהיה שווה להלום נגד האויב הקשה, וביצורים הוא דבר מועט אם העיקר חסר. שנית, כל דברים אסורים, [אלא] רק אם לא היו פנויים כל ימות השבוע והסכנה נולדת בשבת. אבל בעניין זה יש פנאי כל ימות השבוע בתשומת לב ובמלאכה ע"י אומנים ובקיאים, א"א להעלות על הדעת שצריכים דווקא למלאכת שבת או יו"ט. ומכח זה לא מצאתי לבבי להתיר. ואני אמרתי לגלות דעתי הענייה לכבוד הדר"ג נ"י, וכבודו יהיה לי לפה ולמליץ שלא יפריעו מנוחתו⁴³. הרב דושינסקי סבר שאינו יכול להתיר בנייה בשבת של ביצורים כנגד הפגזות התותחים מהם סבלה באותה עת ירושלים משום תועלתם המועטה, כאשר אין במקביל כוח צבאי חזק עם נשק מתאים שיוכל להלום באויב ולפתור את הבעיה. נוסף על כך מכיוון שהבעיה לא נולדה בשבת אלא היא בעיה מתמשכת ימים רבים – יש לנצל את כל ימי השבוע לצורך עבודות הביצורים עם עובדים מקצועיים, ולא לחכות ליום השבת. לכן השאיר את ההכרעה לרב הרצוג, וגם ביקש ממנו לומר לשואלים שלא יטרידו אותו יותר בשאלות מהסוג הזה.

כארבעה חודשים מאוחר יותר, בערב יום כיפור תש"ט (12 באוקטובר 1948), הוכרזה כוננות גבוהה במחוז ירושלים לקראת אפשרות של חידוש הקרבות⁴⁴. בי"ב תשרי (15 באוקטובר) החל מבצע 'יואב' בדרום, וביום ראשון של סוכות (18 באוקטובר) החל מבצע 'ההר', שמטרתו הייתה השתלטות על צפון-מערב הרי יהודה והרחבת הפרוזדור המערבי לירושלים. היה חשש שהקרבות יתפשטו גם לגזרת העיר ירושלים, ואכן נערכו בימים אלה קרבות קשים בעיקר סביב הר ציון.

יום קודם, ביום חמישי י"א בתשרי תש"ט בערב (14 באוקטובר), הודיעו ברדיו כי הוחלט שבגלל חיוניותו ודחיפותו של עבודות הביצורים יהיה צורך לבצע אותן גם בשבתות. הרב הרצוג והרב עוזיאל, נתנו לכך היתר הלכתי, אולם מרכז אגודת ישראל בירושלים הודיע באמצעות מודעה בעמוד הראשון של 'היומן' שהציבור החרדי לא ישתתף בעבודות אלה כל עוד אין על כך הסכמה מאת רבני היהדות החרדית. שר הסעד מאגודת ישראל, הרב לוין, התלונן בפני בן גוריון שלא מתחשבים בציבור החרדי, ונענה כי העבודות הן חיוניות ואין לדחותן, וגם הרבנים הראשיים התירו את ביצוען. בן גוריון ביקש מהרב לוין להתקשר לאנשיו בירושלים ולהודיע להם שיבדקו את העניין עם הרב הרצוג⁴⁵. אנשי מרכז אגודת ישראל הגיעו למחרת אל הרב

43 הרב יוסף צבי דושינסקי אגרת להגריא"ה הרב הראשי לא"י בענין פעולות ההגנה בירושלים הכרוכות בחילול שבת, מוריה, שנה 24, גיליון א-ב (רעז-רעח), תמוז תשס"א, עמ' נז-נח.

44 קצין מנהלה מטה מחוז ירושלים פקודה מנהלתית מס' 1 ר-2, א"צ 959/49 – 163, 11.10.1948 ר-12.10.1948; קצין תחבורה מטה מחוז ירושלים, הוראות של קצין תחבורה, 12.10.1948, שם; קצין המנהלה, פקודה מנהלתית מס' 4, 14.10.1948, שם.

45 היום התייצבות לעבודות חיוניות, עתון היום עמ' 4, 15.10.1948; ירושלים לא תחלל שבת,

דושינסקי שהיה מאושפז בבית החולים שערי צדק, והוא פסק שאין היתר. מיד הלכו גם הרב משה גליקמן-פרוש וד"ר אפרים פרדר לדבר על כך עם הרב דושינסקי, אך עקב חולשתו הגופנית הוא היפנה אותם לאב בית הדין של העדה החרדית הרב בנגיס, אשר שמע את הטיעונים ופסק גם הוא שאין להתיר את העבודות בשבת. הוא הצהיר שיורה לציבור החרדי בירושלים שמצווה לעבוד בעבודות אלה בחול המועד של סוכות, אבל לא בשבת. למעשה הציבור החרדי לא התייצב לעבודות בשבת, אך רבים שלא מהמגזר החרדי יצאו לעבודה. 'היומן' ציין לשבח את 'מפקחי העבודה שהתייחסו באדיבות ולא הכריחו את אלה שלא רצו לעבוד'⁴⁶. כאן התערבה הצנזורה הצבאית, ומנעה ממערכת 'היומן' למסור על האיסור שהוציאו רבניהם על עבודת הביצורים בשבתות וחגים⁴⁷. שוב פנה השר הרב לוי אל בן גוריון בעקבות בקשת אגודת ישראל מירושלים לבטל את חובת העבודות בשבתות ובחגים, והפעם הצליח לשכנעו⁴⁸.

בהמשך הודיעו גם הרבנים הראשיים בי"ח בתשרי בערב (21 באוקטובר) על ביטול ההיתר הזמני שנתנו לעבודות בשבתות ובחגים, וציינו שאם יעלה צורך נוסף תבוא על כך הודעה מיוחדת. הדבר היה מקובל על דעת רכז כוח האדם במפקדה בירושלים, שציין שביטול חובת העבודה בשבתות ובחגים יביא להגברת ההתייצבות של הציבור החרדי לעבודות אלה בימי חול⁴⁹. מצידו סבר דב יוסף שאנשי ירושלים תורמים די והותר לענייני הביטחון, ושהפתרון צריך להיות הבאת תוספת אנשים מחוץ לירושלים⁵⁰. בינתיים בירושלים נמשכו העבודות החיוניות בימי חול בהשתתפות הציבור החרדי, ובשבת 'בראשית' כ"ז תשרי (30 באוקטובר) אף נישאו דרשות בבתי כנסת רבים לעידוד ההשתתפות בעבודות החיוניות האלו⁵¹.

היומן, עמ' 1 ומודעה מטעם מרכז אגודת ישראל בירושלים בעמ' 1, 15.10.1948; מרכז אגודת ישראל ירושלים אל דב יוסף, 15.10.1948, ארכיון אגו"י העולמית; בן-גוריון, יומן המלחמה עמ' 746, 15.10.1948.

46 צו חלול השבת בירושלים מסעיר את הרוחות, היומן עמ' 4, 17.10.1948; משה גליקמן-פרוש אל נשיאי אגודת הרבנים בארצות הברית וקנדה, ז' חשוון תש"ט [21.10.1948], משה גליקמן-פרוש אל מרכז אגודת ישראל בצרפת, ט' חשוון תש"ט [23.10.1948], ארכיון מרכז אגו"י ירושלים.

47 הרב לוי אצל בן-גוריון, היומן, עמ' 2, 19.10.1948; על חופש הביטוי – מאמר מערכת, היומן, עמ' 1, 20.10.1948.

48 י' מ' לוי אל מנחם גליקמן-פרוש, 21.10.1948; י' מ' לוי אל ד' בן-גוריון, 24.10.1948, ארכיון המדינה גל-44806/1 וארכיון מרכז אגו"י ירושלים.

49 בוטל צו העבודה בשבתות ובחג, היומן עמ' 1, 22.10.1948; הודעת הרבנות על עבודה בשבת, עתון היום עמ' 4, 22.10.1948; הארץ, 24.10.1948.

50 הצפה, 24.10.1948.

51 הודעת משרד רכז כוח האדם במחוז ירושלים, הארץ, 1.11.1948; משה גליקמן-פרוש אל רכז כח אדם, כ"ג תשרי תש"ט [26.10.1948], ארכיון מרכז אגו"י ירושלים; דרשות בבתי הכנסת למען העבודות החיוניות, היומן עמ' 2, 31.10.1948.

עמו אנוכי בצרה'

כאמור - ביתו וישיבתו של הרב דושינסקי היו ברחוב שמואל הנביא מול שכונת שיח' ג'ראח, באזור שהפך מראשית מעשי האיבה לחזית הלחימה. הרב נאלץ לעזוב את ביתו ולעבור לגור בתנאים לא נוחים במרכז העיר, ותלמידי הישיבה התפזרו בבתי מדרשות בירושלים. בינתיים מצבו הבריאותי של הרב החמיר, אך הוא ראה חובה לעצמו כמנהיג הקהילה להיות עמה בעת צרה, וסירב לעזוב את העיר. אולם לפי דרישת רופאיו הוא יצא בסוף אוגוסט 1948 (סוף חודש אב) להבראה בבית ים, מתוך תקווה שהאוויר במקום סמוך לים ישפיע לטובה על בריאותו⁵². למרות ששהייתו בירושלים הנצורה והמופגזת לא הייתה קלה, נראה ששהייתו מחוץ לירושלים הייתה קשה עליו יותר בהיותו רחוק מקהילתו הממשיכה לסבול מפגעי המלחמה, מה גם שמצב בריאותו לא השתפר. בערב ראש השנה הוא שלח את ברכתו לאנשי ירושלים ובה נאמר: "מאת ה' הייתה זאת על פי עצת הרופאים לבקש רפואה ברצות ה', והנני נאנס בדבר מצוה להיות רחוק מבית מאווי ממקום מנוחתי ושאירת רוחי מירושלים עיר הקודש קרתא דשופריא בימים הקדושים הבאים עלינו לטובה". לאחר כמה ימים רצו לאשפזו בבית חולים בתל אביב, אך הוא סירב וחזר לירושלים יומיים לפני יום כיפור תש"ט. הוא אושפז בשערי צדק, והחליט לצום ביום כיפור. בשבת שבין יום כיפור לסוכות הוא עוד כובד בסנדקאות, ולמחרת בערב סוכות תש"ט הוא נפטר⁵³.

יחסו למדינה

בתקופה מלחמת העצמאות והקמת המדינה חל שינוי מהותי ביחסו של רוב הציבור החרדי כלפי מוסדות היישוב היהודי ומדינת ישראל החדשה, פרט לאנשי נטורי קרתא והעדה החרדית. המפלגות החרדיות שדגלו כל השנים בבדלנות, ולא היו שותפות במוסדות היישוב היהודי בארץ, הצטרפו בהדרגה למוסדות היישוב והמדינה כולל לממשלה, תוך דרישה לשתפם בתהליך קבלת ההחלטות בכל התחומים כדי לקחת חלק בעיצוב אופייה של המדינה. המפלגות החרדיות אף הקימו חזית דתית משותפת עם המזרחי והפועל המזרחי לקראת הבחירות הראשונות לכנסת, ואנשיהם וגם נשיהם נקראו לראשונה להשתתף בבחירות.

הרב דושינסקי לא שינה את יחסו לציונות, וגם לא תלה תקוות רבות במדינה היהודית שתפעל לפי ההלכה היהודית. עיקר דאגתו לאחר הקמת המדינה הייתה שהציבור החרדי יוכל להמשיך ולקיים ללא הפרעה את אורח חייו במדינה החדשה שחוקיה אינם חוקי התורה. הוא הכיר בעובדה שעם תום המנדט הבריטי ממשלת ישראל היא הגורם השלטוני הקובע, ושעמה יש להגיע להסדרים. מיד אחרי הקמת

52 צבי זאב פרידמן, זכור ימות עולם, עמ' 75; מרן שליט"א לחופשה, היומן, 31.8.1948, עמ' 1.

53 מכתב ברכה, היומן 8.10.1948.

המדינה (יוני 1948) הוא אמר כי "אין סיכויים לעת עתה כי המדינה תקבל את כל התורה כבסיס לחיי המדינה. במקרה הטוב ביותר היא תקבל את שנוח לה, ותבטל את כל השאר. אך התורה אינה פשרה, ולא נושא למיקוח תגרני. או שמקבלים את כולה, או שאין מקבלים אותה כלל. ולכן מוטב לתת את האפשרות לאלה הרוצים לקבל את התורה כולה שיוכלו לעשות כך". הוא רצה שיהיו קהילות חרדיות בכל עיר, ושהן תוכלנה לחיות על בסיס התורה והמצוות ושהן תהיינה מוגנות ומוכרות לפי חוקי המדינה. הוא סבר שעדיף שהמיעוט הרוצה בכך יקיים את התורה בשלמותה, עד שיווצרו התנאים שגם המדינה תקבל עליה את קיום התורה כולה, ולא רק את מקצתה. הוא ציין כי יש לכך תקדים בצרפת ובמדינות אירופאיות נוספות⁵⁴.

לאחר שמדינת ישראל הייתה לעובדה קיימת החל הרב דושינסקי לראות בהנהגת המדינה, גם אם לא הייתה לרוחו, את הסמכות השלטונית, כפי שהקהילות היהודיות ומנהיגיהן נהגו לראות בשלטונות המדינות בהן הם חיו סמכות מחייבת. נראה שתהליך המעבר למעורבות בענייני המדינה של מנהיגות רוב הציבור החרדי היה מקובל עליו, לפחות בדיעבד, כפי שהייתה מקובלת הבעת תמיכה של המנהיגות הדתית בשלטונות בארצות הגולה. כך למשל רבי עקיבא איגר נשא דרשה בשנת תקצ"ד לכבוד המלך הפרוסי ושרי ממשלתו, והרב חיים עוזר גרודז'ינסקי, רבה של וילנה וראש מועצת גדולי התורה, פנה ליהודי פולין להשתתף במגבית ממשלת פולין ערב מלחמת העולם השנייה לחיזוק חיל האוויר⁵⁵.

סיכום

תקופת הקמת המדינה הייתה קשה לרב דושינסקי מכל הבחינות: מבחינה אישית - עקב ניתוקו מביתו ומישיבתו ועקב מחלתו; מבחינה ערכית - בעקבות התגשמות החזון הציוני לו התנגד והקמת מדינה חילונית באופייה; מבחינה קיומית - המלחמה שסיכנה את קיומו של העם היושב בארץ ובמיוחד בעירו ירושלים; ומבחינה ציבורית - היותו של הציבור החרדי מפורד ומפולג. עם כל הנתונים האלו היה צורך לקבל החלטות ולפסוק פסקי הלכה ציבוריים בתנאי לחץ בתחומים רגישים. יחד עם גדולתו בתורה ובהוראה, מרכז חיו, ידע הרב דושינסקי לקבל החלטות ולפעול באופן מיטבי כמנהיג ציבור גם בתחומים שלכאורה לא היו מעולם במרכז עיסוקו והתמחותו. הרב ראה לפניו כמשימה העיקרית לשמור על המשך קיומו של הציבור החרדי ושל עולם התורה בא"י, השריד המשמעותי שנותר לאחר השואה, וגדולתו נתגלתה גם ביכולתו להגיע לפשרות ערכיות ומעשיות תוך שיקול דעת וראייה רחבה בתקופה קשה ומסובכת זו. תנצב"ה.

54 היומן, 18.6.1948, עמ' 2.

55 הרב חיים עוזר גראדז'ינסקי, קול קורא להשתתפות במגבית הממשלה בפולין, מוריה, שנה 22, גיליון י-יב, אלול תשנ"ט, עמ' עב; הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל, דרשות לכבוד המלך ושרי ממשלת פרוסיה, מוריה, שנה 8, גיליון ב-ג, סיון תשל"ח, עמ' יז-כג.